

Regeringens proposition

1980/81: 24

om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236);

beslutad den 16 oktober 1980.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

STAFFAN BURENSTAM LINDER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att tillämpningstiden för allmänna prisregleringslagen, som går ut den 20 december 1980, förlängs ytterligare ett år.

HANDELSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1980-10-16

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Wikström, Friggebo, Mogård, Dahlgren, Åsling, Söder, Krönmark, Burenstäm Linder, Johansson, Wirtén, Holm, Andersson, Boo, Winberg, Adelsohn, Danell, Petri, Eliasson

Föredragande: statsrådet Burenstäm Linder

Proposition om förlängd tillämpning av allmänna prisregleringslagen (1956: 236).

Allmänna prisregleringslagen (1956: 236; ändrad senast 1973: 301) är en beredskapslag som formellt är i kraft men som endast kan tillämpas i vissa särskilt angivna lägen. Har lagen satts i tillämpning ger den regeringen fullmakt att under vissa förutsättningar införa olika former av prisreglering.

Förutsättningarna för tillämpning av lagen anges i 1 §. Denna paragrafs första och andra stycken avser fall av krig och krigsfara. I paragrafens tredje stycke föreskrivs, att regeringen kan förordna om tillämpning av lagens bestämmelser om av annan orsak fara har uppkommit för allvarlig prisstegring inom riket på viktigare varu- eller tjänsteområde. Sådant förordnande skall gälla för viss tid, högst ett år varje gång. Förordnandet skall underställas riksdagen inom en månad eller, om riksmöte inte pågår, inom en månad från början av nästkommande riksmöte. Om underställningen ej sker eller riksdagen inte inom två månader från det underställningen skedde godkänner förordnandet, är detta förfallet.

Bestämmelser om formerna för prisreglering finns i 2–9 §§ prisregleringslagen. Enligt 2 § kan regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer föreskriva, att visst pris skall gälla som högstpris vid frivilligt försäljning av viss förnödenhet eller frivilligt utförande av viss tjänst. Högstpris får inte överskridas utan tillstånd. Enligt 3 § kan vidare regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer förordna om stoppris på viss förnödenhet eller tjänst. Detta innebär att den som frivilligt säljer förnödenheten eller frivilligt utför tjänsten inte utan tillstånd får överskrida det pris vilket han tillämpade den dag som anges i förordnandet. Föreskrift om stoppris skall gälla för viss tid, högst sex månader. Tiden kan förlängas, varje gång med högst sex månader. Om ett gällande stoppris finnes

vara högre än som kan anses skäligt, kan föreskrift meddelas om skälig sänkning av priset.

I 3 a § behandlas s. k. prisutfästelse. Härmed förstås att någon till myndighet, som regeringen bestämmer, har gjort särskild utfästelse om det högsta pris som han skall tillämpa på förnödenhet eller tjänst eller i övrigt om ordningen för försäljning av förnödenhet eller utförande av tjänst. En sådan utfästelse får inte frångås utan myndighetens tillstånd. Enligt 3 b § kan regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer föreskriva, att den som yrkesmässigt säljer viss förnödenhet eller yrkesmässigt utför viss tjänst inte utan tillstånd får höja sitt pris förrän viss tid efter det att han hos myndighet har gjort anmälan om prishöjningen och skälen för denna. Tiden får bestämmas till högst en månad.

Enligt 4 § kan föreskrift meddelas om att viss förnödenhet inte får säljas eller viss tjänst utföras, om inte högstpris eller stoppris gäller för förnödenheten eller tjänsten. 5 § innehåller förbud mot s. k. prisocker. I 6 § finns bestämmelser som syftar till att hindra att en prisreglering kringgås genom kombinationsavtal. 7 § ger regeringen möjlighet att föreskriva tvångskartellisering, nyetableringskontroll eller liknande. Enligt 8 § får myndighet som regeringen bestämmer meddela särskilda föreskrifter om skyldighet att anslå prisuppgifter och om skyldighet att sälja förnödenhet efter vikt eller mått i förpackningar som är märkta på visst sätt o. d. De ytterligare föreskrifter om varors utförande, förpackning m. m. som behövs för genomförande av prisreglering meddelas enligt 9 § av regeringen.

Lagens återstående paragrafer, 10–22 §§, innehåller straffbestämmelser m. m. När någon bestämmelse i 2–9 §§ äger tillämpning, skall enligt 1 § sista stycket även motsvarande bestämmelser i 10–22 §§ tillämpas.

Allmänna prisregleringslagen är, med undantag för vissa bestämmelser, i tillämpning sedan den 21 december 1972. Enligt nu gällande förordning (1979: 1085) äger lagens 2–4, 6, 8 och 9 §§ tillämpning till och med den 20 december 1980. Förordningen är utfärdad med stöd av riksdagens beslut den 7 december 1979 (prop. 1979/80: 27, FiU 9, rskr 64).

I prop. 1979/80: 27 redovisas de prisregleringsåtgärder som hade vidtagits fram till den 18 oktober 1979. Av redovisningen framgår att prisstopp då gällde för vissa subventionerade baslivsmedel, kaffe samt köksskåp och garderobsskåp av trä. Vidare gällde skyldighet att förhandsanmäla prishöjningar på särskilda varu- och tjänsteområden. Skyldigheten avsåg bl. a. vissa varor hänförliga till livsmedel och andra dagligvaror, byggnadsmaterial m. m., massa och papper, emballage av papper eller plast, bilreservdelar och biltillbehör, lantbruksmaskiner, oljeprodukter med undantag av sådana produkter som omfattades av högstprisregleringen, tidningar och tidskrifter, kläder, skor och huvudbonader samt läkemedel. På tjänsteområdet omfattades bl. a. reparationer av bilar och hushållsmaskiner, tryckeriarbeten, restaurang- och annan serveringsverksamhet, frisör- och tvätteritjänster samt befordran av gods med lastbil. Vidare gällde högstprisreg-

lering av vissa oljeprodukter, nämligen motorbensin, dieselbrännolja, lätt-diesel och eldningsolja 1-5.

Den 18 december 1979 infördes prisstopp på tjänster som avsåg befordran av gods med lastbil i inrikes fjärrtrafik. Den 2 februari 1980 upphävdes prisstoppet på kaffe. Samtidigt undantogs glödlampor, startbatterier, dagstidningar och organisationstidskrifter från förhandsanmälningsskyldighet. Vidare begränsades den tidigare nämnda förhandsanmälningsskyldigheten i fråga om tryckeriarbeten till att avse endast tidningar och tidskrifter.

Den 29 mars 1980 infördes allmänt prisstopp som en del i ett paket avsett att anvisa en väg ur den då rådande konflikten på arbetsmarknaden. Det allmänna prisstoppet tidsbegränsades t. o. m. den 9 maj 1980 men förlängdes sedermera t. o. m. den 16 maj 1980.

Den 17 maj 1980 återinfördes i allt väsentligt de prisregleringsbestämmelser som gällde vid det allmänna prisstoppets införande den 29 mars 1980. Köksskåp och garderobsskåp, vilka produkter tidigare hade omfattats av prisstopp, fördes dock in under förhandsanmälningsskyldighet.

Den 28 juni 1980 infördes prisstopp på spånskivor.

Högstpriset på vissa oljeprodukter har höjts vid ett flertal tillfällen. Den 13 september 1980 upphävdes högstprisregleringen. Samtidigt undantogs de oljeprodukter, som omfattades av förhandsanmälningsskyldigheten, från denna skyldighet.

Den 9 oktober 1980 beslöt regeringen att prisstoppet på köttvaror, ost, mjöl och bröd skall upphävas den 22 oktober 1980 liksom även prisstoppet på spånskivor.

De nu gällande bestämmelserna finns intagna i förordningen (1980: 267) om prisstopp m. m. (ändrad senast 1980: 751), som gäller t. o. m. den 16 november 1980.

Då prisstopp inte gäller utövar statens pris- och kartellnämnd enligt ett den 17 december 1971 lämnat uppdrag från regeringen en intensiv prisövervakning. För denna prisövervakning fastställde regeringen den 20 oktober 1977 kompletterande riktlinjer. Dessa innebär följande. Nämnden skall övervaka och försöka påverka prisutvecklingen så att några prishöjningar inte sker som kompensation för s. k. löneglidning. Prishöjningar som kompensation för förväntade kostnadsökningar är inte förenliga med kravet på en stabil prisutveckling. Övervakningen skall därför inriktas på att förhindra sådana prishöjningar. Dessutom bör övervakningen ta sikte på att förhindra prishöjningar, avsedda att kompensera för minskad försäljningsvolym.

Regeringen har i prop. 1980/81: 20 om besparingar i statsverksamheten anmält att prisövervakningen inom vissa områden skall läggas om. Områden som vart för sig har liten betydelse för den allmänna prisutvecklingen eller som kännetecknas av en väl fungerande konkurrens eller som under alla omständigheter är tekniskt sett mycket svårreglerade avses bli föremål för koncentrerade undersökningar när så bedöms lämpligt i stället för en

mera löpande uppföljning. Regeringen kommer senare att föreskriva inom vilka varu- och tjänsteområden som prisövervakningen skall ha denna utformning.

I detta sammanhang vill jag uppehålla mig något närmare vid den förändring i prisregleringen som i år har genomförts beträffande baslivsmedel.

Prisstoppet på baslivsmedel infördes i huvudsak den 1 januari 1973. Regeringen genomförde i början av år 1979 vissa förenklingar av den då gällande ordningen. Därvid undantogs en del varor från prisstoppet. Som jag nyss nämnde kommer nu köttvaror, ost, mjöl och bröd att undantas från prisstoppet. För de varor som sålunda undantas från det långvariga prisstoppet kommer i stället att gälla förhandsanmälningsskyldighet. Inom baslivsmedelsområdet omfattar prisstoppet därigenom endast mjölk och filmjölk.

Enligt min uppfattning blir långvariga prisstopp lätt till nackdel för konsumenterna i form av stelbenthet i prissättningen och en minskad konkurrens. Risken ökar också för att kostnaderna vältras över på andra varor som inte är underkastade prisstopp. De nyss berörda åtgärderna som har vidtagits inom baslivsmedelsområdet skall ses mot denna bakgrund och mot intresset av att vilja öka investeringsviljan inom baslivsmedelsbranschen. Man kan inte heller bortse från de nackdelar som långvariga prisstopp medför i form av ökad administration för såväl myndigheter som enskilda. Genom att stoppriserna är individuella växlar priserna från butik till butik, vilket från kontrollsynpunkt är besvärligt.

På dagligvaruområdet i stort infördes under år 1978 förhandsanmälningsskyldighet. Enligt min mening fungerar denna ordning bättre än ett långvarigt prisstopp och kan tillämpas så länge sådana speciella inflationsdrivande krafter finns, som alls kan bemästras med prisreglerande ingrepp.

Jag vill i det här sammanhanget också erinra om det arbete som bedrivs av prisregleringskommittén (H 1975:06). Kommittén har den allmänna uppgiften att klarlägga huruvida de prisregleringsåtgärder som har vidtagits och den prisövervakning som har bedrivits sedan år 1972 har haft åsyftad verkan. Kommittén väntas komma att redovisa resultatet av sitt arbete omkring årsskiftet 1980/81.

Riskerna för fortsatta kraftiga prisstegringar är påtagliga. Kostnadsstegringarna spelar här en stor roll. Så länge vi inte har en sådan löpande förbättring i vårt relativa konkurrensläge gentemot utlandet, som kan möjliggöra att kronans värde gentemot andra valutor stiger, kommer vi också att utsättas för att utländska prisstegringar slår igenom i Sverige. Jag bedömer emellertid att det också finns risk för andra slag av prishöjningar som kan bemästras genom prisreglerande åtgärder som avses i allmänna prisregleringslagen.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört förordar jag att tillämpningstiden för allmänna prisregleringslagen förlängs med ytterligare ett år. En sådan förlängning kräver riksdagens godkännande.

Jag hemställer således att regeringen föreslår riksdagen att godkänna att regeringen förordnar om fortsatt tillämpning av 2–4, 6, 8 och 9 §§ allmänna prisregleringslagen (1956:236) under tiden den 21 december 1980–den 20 december 1981.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.